

ПОСІБНИК-ПРАКТИКУМ

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА В МЕДИЦИНІ

ЗА РЕДАКЦІЄЮ Л. В. ЛИМАР

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НМУ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ

Комунікативна компетентність викладача в медицині

Посібник-практикум

За редакцією Л. В. Лимар

Київ – 2026

УДК 614.253.4:378.147(075.8)
Л 59

*Навчальний посібник-практикум рекомендовано на засіданні Вченої ради
Національного медичного університету імені О. О. Богомольця як
посібник для викладачів закладів медичної освіти
(протокол № 14 від 25 червня 2026 р.)*

Рецензенти

Войтович І. С. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри цифрових технологій та методики навчання Рівненського державного університету

Стучинська Н. В. – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри медичної і біологічної фізики та інформатики Національного медичного університету імені О. О. Богомольця

Авторський колектив

Гололобова К. О., Гриненко І. А., Думенко Т. М., Кашина Г. С.,
Кефелі-Яновська О. І., Коломієць Т. В., Лазуренко О. О., Лимар Л. В.,
Сторожук Х. В., Чешук В. С., Рафальська Я. Д., Зайченко Г. В.

Літературний коректор: Коваль О. І.

При написанні посібника авторами було застосовано генеративний штучний інтелект CHAT GPT 5.2 для оформлення рисунків, таблиць, схем та діаграм.
Автори несуть повну відповідальність за вміст посібника.

Комунікативна компетентність викладача в медицині. Посібник для Л 59 викладачів медичних закладів вищої освіти / За ред. Л. В. Лимар. – Київ: Видавничий центр «Кафедра», 2026. – 136 с.

Посібник-практикум створений для викладачів закладів медичної освіти. Посібник також призначений для тренерів, тьюторів та менторів, а також усіх, хто цікавиться викладанням медицини.

УДК 614.253.4:378.147(075.8)

ISBN 978-966-370-279-7

© Гололобова К. О., Гриненко І. А., Думенко Т. М.,
Кашина Г. С., Кефелі-Яновська О. І., Коломієць Т. В.,
Лазуренко О. О., Лимар Л. В., Сторожук Х. В.,
Чешук В. С., Рафальська Я. Д., Зайченко Г. В., 2026
© Видавничий центр «Кафедра», 2026

Передмова

Комунікативна компетентність медичного викладача є важливою складовою якості сучасної медичної освіти. Тривалий час у медичній освіті питання комунікації викладача залишалося недостатньо осмисленим. Основна увага традиційно приділялася фаховій підготовці, клінічному досвіду, науковій кваліфікації та обсягу знань викладача. Натомість стиль спілкування зі студентами, інтернами, аспірантами, колегами й адміністрацією часто сприймався як другорядний або такий, що не потребує спеціального навчання. У частині освітнього середовища й досі зберігаються елементи пострадянської моделі взаємодії, побудованої на надмірній ієрархічності, авторитарності, формальній дистанції, страху помилки та нерівності сторін комунікації.

Сучасна медична освіта потребує іншого підходу. Викладач уже не може бути лише носієм знань та контролювати засвоєння матеріалу. Він виступає наставником, фасилітатором, модератором навчальної взаємодії, прикладом професійної поведінки та культури спілкування. Саме через комунікацію викладач формує освітнє середовище, в якому здобувачі можуть ставити запитання, помилятися, висловлювати думку, аналізувати клінічні ситуації, розвивати критичне мислення й поступово набувати професійної впевненості.

Особливо важливою є відмова від практик некоректного спілкування: приниження, знущання, сарказму, публічного осоромлення, упередженого ставлення, дискримінаційних висловлювань, тиску або демонстративної нерівності. Такі прояви не лише порушують етичні норми, а й негативно впливають на мотивацію, психологічну безпеку, академічну доброчесність і професійне становлення майбутнього лікаря. Освітній процес у медицині має бути вимогливим, але ця вимогливість повинна поєднуватися з повагою до гідності кожного учасника спілкування.

Повага до сторін комунікації є основою сучасної педагогічної взаємодії. Вона передбачає уважне ставлення до особистого досвіду здобувача, коректне формулювання зауважень, зрозуміле пояснення вимог, прозорі критерії оцінювання, конструктивний зворотний зв'язок і готовність викладача до діалогу. Неупередженість і відсутність дискримінації мають бути не декларативними принципами, а щоденною практикою освітнього середовища, незалежно від статі, віку, походження, мови, стану здоров'я, соціального статусу, освітніх можливостей чи особистих обставин здобувача.

Посібник-практикум «Комунікативна компетентність викладача в медицині» спрямований на формування практичних навичок коректної, етичної та ефективної педагогічної комунікації в медичній освіті. Його мета – допомогти викладачеві усвідомити власний стиль спілкування, розпізнавати ризики некоректної взаємодії, запобігати конфліктам, надавати підтримувальний і водночас професійно вимогливий зворотний зв'язок, а також створювати безпечне й продуктивне навчальне середовище.

Структурний елемент	Тематика	Автор	Стор.
Передмова		Лимар Л.В.	3
Розділ 1. Комунікативна компетентність викладача ЗВО	Роль комунікативної компетентності у викладанні медичних дисциплін, основні помилки. Вплив педагогічної комунікації на мотивацію та успішність студентів. Комунікативна компетентність при оцінюванні знань та навичок студентів.	Лазуренко О. О.	5
Розділ 2. Педагогічна комунікація	Особливості вербальної та невербальної взаємодії у навчальному процесі. Педагогічний такт і культура мовлення викладача. Активне слухання та зворотний зв'язок у навчанні.	Коломієць Т. В.	18
Розділ 3. Психолого-педагогічні аспекти	Побудова довіри між викладачем та студентами. Робота з групою та індивідуальна взаємодія. Мотиваційні техніки у навчанні.	Чесук В. Є.	34
Розділ 4. Конфлікт-менеджмент та інклюзивність	Вирішення конфліктів у студентському середовищі. Запобігання дискримінації, булінгу та харасменту. Інклюзивна комунікація та підтримка студентів з особливими освітніми потребами.	Сторожук Х. В.	47
Розділ 5. Міжпрофесійна комунікація у ЗВО	Взаємодія викладача з колегами та адміністрацією. Комунікація під час міжзафедеральних проєктів.	Думенко Т. М.	59
Розділ 6. Комунікативна компетентність науковця	Академічна комунікація	Гололобова К. О.	72
Розділ 7. Додаткові практичні завдання	Розбір кейсів з викладацької практики. Тренінгові вправи на розвиток емпатії та педагогічної рефлексії. Індивідуальний план розвитку комунікативних навичок.	Кашина Г. С.	83
Розділ 8. Розв'язання конфліктів у педагогіці	Міжособистісна взаємодія, попередження конфліктів, комунікація викладача	Кефелі-Яновська О.І., Гриненко І. А.	96
Розділ 9. Зовнішня комунікація викладача медичного ЗВО	Соціальні мережі, медіа, професійний імідж.	Лимар Л. В.	110
Розділ 10. Комунікативна компетентність викладача фармацевтичних дисциплін	Особливості комунікацій викладача фармацевтичних дисциплін	Рафальська Я.Д., Зайченко Г.В.	122

Розділ 1. Комунікативна компетентність викладача ЗВО

Роль комунікативної компетентності у викладанні медичних дисциплін, основні помилки. Вплив педагогічної комунікації на мотивацію та успішність студентів.

Комунікативна компетентність при оцінюванні знань та навичок студентів

Мета розділу

Сформувані у слухачів розуміння комунікативної компетентності викладача ЗВО як ключової складової професійної педагогічної діяльності в медичній освіті, що забезпечує ефективне викладання медичних дисциплін, підтримку навчальної мотивації студентів, конструктивну взаємодію під час освітнього процесу та коректне оцінювання знань і практичних навичок.

Очікувані результати навчання

Після опрацювання розділу слухачі зможуть:

- пояснювати сутність і значення комунікативної компетентності викладача ЗВО у медичній освіті;
- визначати роль педагогічної комунікації у формуванні мотивації, залученості та успішності студентів;
- розпізнавати типові комунікативні помилки викладача під час пояснення навчального матеріалу, організації заняття та оцінювання;
- застосовувати принципи професійної, етичної та студентоцентрированої комунікації у взаємодії зі студентами;
- надавати конструктивний зворотний зв'язок щодо знань, відповідей і практичних навичок студентів;
- аргументовано пояснювати результати оцінювання на основі прозорих критеріїв;
- добирати ефективні комунікативні стратегії для підтримки психологічно безпечного освітнього середовища;
- аналізувати власний стиль педагогічної комунікації та визначати напрями його вдосконалення.

1. Вхідне обговорення та самооцінка

Мета блоку: актуалізувати власний педагогічний досвід, визначити типові труднощі взаємодії зі студентами та сформулювати особисту навчальну ціль.

1. З якими комунікативними труднощами Ви найчастіше стикаєтесь під час лекцій, практичних занять або клінічних розборів?
2. Як стиль спілкування викладача впливає на мотивацію студентів до вивчення складних медичних тем?
3. Який приклад ефективної або неефективної педагогічної комунікації Ви можете згадати з власного досвіду?
4. Які комунікативні вміння викладача найважливіші для формування клінічного мислення?
5. Чи має комунікативна компетентність викладача оцінюватися так само системно, як фахова або клінічна компетентність? Чому?

Моя ключова комунікативна складність у викладанні

Моя навчальна ціль після опрацювання розділу

Шкала самооцінки перед початком роботи

Навичка	1 – погано	2	3	4 – високий рівень
Пояснюю складний матеріал доступно	☐	☐	☐	☐
Ставлю відкриті запитання	☐	☐	☐	☐
Не знецінюю помилки студентів	☐	☐	☐	☐
Даю конкретний зворотний зв'язок	☐	☐	☐	☐

Навичка	1 – погано	2	3	4 – високий рівень
Підтримую психологічну безпеку групи	☐	☐	☐	☐
Об'єктивно пояснюю результати оцінювання	☐	☐	☐	☐

2. Схематична теорія: ключові поняття та моделі

Ключова ідея розділу

Комунікативна компетентність викладача – це не «м'яка навичка-доповнення» до фахової компетентності, а педагогічний інструмент, який визначає якість пояснення, мотивації, клінічного мислення, зворотного зв'язку та оцінювання.

У медичній освіті викладач одночасно навчає і моделює професійну поведінку майбутнього лікаря.

2.1. Поняття

Поняття	Стисле визначення
Комунікативна компетентність викладача медичних дисциплін	інтегрована професійна здатність ефективно взаємодіяти зі студентами у навчальних, клініко-орієнтованих, симуляційних та оцінювальних ситуаціях.
Педагогічна комунікація	цілеспрямований обмін інформацією, смислами, емоційними сигналами та зворотним зв'язком між викладачем і студентами.
Професійне медичне спілкування	етична взаємодія лікаря з пацієнтом, родиною, колегами та медичною командою, яку студент засвоює також через поведінку викладача.
Активне слухання	усвідомлене слухання, уточнення, перефразування і підтвердження розуміння без поспішного оцінювання.
Конструктивний зворотний зв'язок	конкретний коментар до дії або відповіді студента, який показує сильні сторони, помилку, ризик і наступний крок для покращення.

2.2. Модель педагогічної комунікації в медичній освіті

ВІКЛАДАЧ	КОМУНІКАТИВНИЙ ПРОЦЕС	СТУДЕНТ
знання, клінічний / педагогічний досвід, стиль спілкування	пояснення, запитання, діалог, симуляція, фідбек	розуміння, мотивація, клінічне мислення, професійна поведінка
	Якість комунікації визначає якість навчального результату	

Схема для запам'ятовування: викладач організовує спосіб мислення студента.